

ELVIKSESTÄ POTKUA NUORTEN MIELENTERVEYSKUNTOUTUJIIEN ELÄMÄÄN

Palveluntuottaja joutuu jatkuvasti käymään keskustelua siitä, miten hyvin palvelut vastaavat asiakkaiden tarpeisiin ja toiveisiin. Asia on erityisen ajankohtainen asiakaskunnan muutuksessa. Niemikotisäätiössä on viimeisten vuosien aikana tapahtunut jatkuvaa asiakaskunnan muutosta. Palveluiden piiriin ohjautuu nykyisin yhä nuorempia, usein haasteellisempia, mutta samalla myös aikaisempaa toimintakykyisempiä mielenterveyskuntoutujia.

RAY:n tuella vuosina 2009–2011 kehittämishankkeena rahoitettu Niemikotisäätiön Elvis-hanke on tarjonnut uudentyyppisen toimintamallin nuorten mielenterveyskuntoutujien kanssa työskentelyyn. Hankkeen päätaivoitteena on ollut tukea ja ohjata nuorta aikuista mielenterveyskuntoutujaa löytämään itselleen luontevia elämänhallinnan välineitä. Hankkeessa on pyritty myös sosiaalisten taitojen kehittämisen ja työ- ja toimintakyvyn edistämiseen.

Elvis-hankkeen vaikuttavuuden arvioinnin tulokset ovat poikkeuksellisen myönteiset. Toiminta on vakiintunut Helsingin kaupungin rahoituksen turvin vuoden 2012 alusta lähtien. Elvis-hanke on muuttanut nimensä Kulttuuripaja Elvikseksi ja toimintamallia ollaan parhaillaan levittämässä RAY:n tuella muihin kaupunkeihin.

Kohdejoukkona nuoret aikuiset

Alusta lähtien Elviksen kohderyhmänä ovat olleet helsinkiläiset nuoret aikuiset mielenterveyskuntoutujat. Nuorilla aikuisilla tarkoitetaan tässä yhteydessä 18–35-vuotiaita. Monilla heistä sairastuminen on tapahtunut lä-

himenneisyydessä ja se on merkittävästi romahduttanut elämänhallintaa ja toimintakykyä. Osallistuminen yhteiskunnan toimintaan ja toimiminen muiden nuorten joukossa on tälle kohdejoukolle osoittautunut hyvin haasteelliseksi. Syrjäytymisuhka on monen kohdalla ilmeinen, osalle jo omakohtaisesti koettu asia. Arjen ongelmia on joidenkin kohdalla pahentanut vielä päihteiden käyttö. Ehkä voidaan puhua kuntoutujista, jotka ovat ”kelluneet” palvelujärjestelmässä tai sen ulkopuolella, mihinkään sen kummemmin kiinnittymättä. Elviksessä työskentelevät vertaisohjaajat poikkeavat edellä kuvatusta hankkeen kohdejoukosta ikänsä ja psyykkisen vointinsa osalta. Vertaisohjaajat ovat usein edellisiä vanhempia ja heidän psyykkinen vointinsa on ollut jo pitemmän aikaa tasaisempaa kuin nuorempien kävijöiden.

Yksi Elviksen toiminnan vahvuus on se, että osa vertaisohjaajista oli ollut Niemikotisäätiön palveluiden piirissä jo aiemmin osallistumalla esimerkiksi bänditoimintaan. Työntekijöillä oli tätä kautta alustavia käsityksiä siitä, kenellä kuntoutujalla on sellaista tietoa, taitoa, osaamista ja mielenkiintoa, josta olisi hyötyä toiminnallisten ryhmien ohjaamisessa. Aiempi yhteistyö kuntoutujien kanssa helpotti heidän mukaantuloaan Elviksen toimintaan ja hakeutumista vertaisohjaajakoulutukseen.

Vähemmän puhetta, enemmän toimintaa

Elvis-hankkeen projektipäällikkönä toimineen Markus Raivion yksi keskeinen motto toimin-

nan alusta lähtien on ollut toiminnallisuuden korostaminen, eli ”vähemmän puhetta, enemmän toimintaa”. Toimintamallissa kuntoutuji- lle tarjotaan erilaisiin luoviin menetelmiin perustuvia yksilö- ja ryhmätoimintoja, jois- sa keskeistä on tekeminen ja toiminnallisuus. Ryhmätoiminta on painottunut musiikkiin, lii- kuntaan, tietotekniikkaan ja moninaiisiin luo- viin toimintoihin. Osallistujia yhdistää yhtei- sesti kiinnostava asia, jonka pohjalta kokoon- nutaan. Tärkeää on, että jokainen kuntoutujia voi oikeasti vaikuttaa siihen, mitä ryhmässä tehdään. Kuntoutuja asettaa itselleen tavoit- teita, joiden saavuttamisessa muut tukevat häntä. Elvis-mallissa kuntoutujalla ovat tu- kenaan sekä yksikön ohjaajat että muu kun- toutujan verkosto. Toimintaa on joustavasti tarjolla myös virka-ajan ulkopuolella, välillä viikonloppuisinkin.

Elvis-hankkeen toiminnallisessa puolessa on helppo havaita yhtymäkohtia sosiaali- ja terveystieteiden Mieli 2009 -työryhmän tu- tuiksi tullessiin suosituksiin. Kokemusasian- tuntijoiden ja vertaistoimijoiden osallistami- nen, yhteisöllisyyden ja osallisuuden lisäämi- nen ovat vahvasti läsnä Elviksen toiminnassa.

GFP ryhmien toimintamallina

Oleellista Elviksen ryhmätoiminnassa on ollut se, että ryhmätoiminnassa käytetään ohjattua toiminnallista vertaistukimallia Guided Func- tional Peer Support Model (GFP). Mallissa toi- minnallisia ryhmiä ohjaavat pääsääntöisesti kuntoutujat itse. Vertaisohjaajat voivat toimia

Elviksen kriittiset menestystekijät

- motivoitunut, innovatiivinen henkilöstö
- toiminnalliset toimitilat
- yhteistyö kaupungin nuorisoasiain- keskuksen kanssa
- yhteistyö psykiatrian poliklinikoiden, sairaaloiden ja terveys asemien kanssa
- vertaisohjaajavalinta
- vertaisohjaajakoulutus
- työosuusraha vertaisohjaajille

ryhmän ohjaajina yksin yhdessä toisen ver- taisohjaajan kanssa. On olemassa myös joi- takin ryhmiä, joita ohjaa ns. ammattihenkilö vertaisohjaajan toimiessa apuohjaajana.

Toimintaterapeutin näkökulmasta GFP- mallia työssään käyttänyt Elviksen vastaava ohjaaja Heidi Karjalainen (2011) toteaa mallin edellyttävän uutta työroolia, koska kuntoutuja ei toimi samalla tavalla vertaisohjaajan roo- lissa kuin ammattihenkilö ohjaajana. Hän- nen mukaansa malli edellyttää henkilökun- nalta hienotunteista ja nöyrää tapaa olla läs- nä sekä osallistumista itse ryhmän toimin- taan. Vertaisohjaajien erilaisia ohjaustyyliä on opittava sietämään, ja tarpeen tullen oh- jaajia on myös kyettävä rajoittamaan ja roh- kaisemaan. Rakentavan palautteen antaminen vertaisohjaajille on päivittäistä työtä. (Karja- lainen 2011, 7.)

Vertaisohjaajakoulutuksesta

Elviksen vertaisohjaajakoulutus toteutettiin yhdessä Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Mielenterveyden keskusliiton kanssa loppu- vuodesta 2009. Haastattelujen jälkeen koulu- tukseen valittiin 12 kuntoutujaa. Heistä yhtä lukuun ottamatta kaikki suorittivat 38 tuntia kestäneen koulutuksen loppuun.

Kokemuksia vertaisohjaajana toimimisesta Elviksessä tutkineet Karppinen ja Suokas (2010) toteavat motivaatioina vertaisohjaa- jana toimimiseen olleen Elvis-hankkeen ai- nutlaatuisuuden ja entuudestaan tuttujen ih- misten mukana olon hankkeessa. Ainutlaatu- suus tarkoittaa tässä sitä, että lähestymistapa vertaistukeen oli erilainen: sillä ei tarkoitettu pelkästään keskustelua ryhmissä vaan myös yhdessä tekemistä. Vertaisohjaajien motivaatiota lisäsi myös se, että ryhmätoiminnan koh- teena oli heidän oman mielenkiintonsa kohde. Osa heistä osallistui koulutukseen saadakseen mielekästä tekemistä ja sisältöä arkeensa. Ver- taisohjaajien mukaan Elviksen vetovoimai- suus on sen toiminnallisuuden lisäksi tuttu- jen ihmisten luomassa turvallisessa ja rennos- sa ilmapiirissä. (Karppinen & Suokas 2010.)

Vertaisohjaajakoulutus antoi valmiuksia ryhmien ohjaamiseen, mutta erityisen tärkeää

sekä koulutuksen aikana että sen jälkeenkin on vertaisohjaajien mielestä ollut ammattihenkilökunnan antama tuki ja rakentava palaute.

Toiminnalliset tilat

Yksi Elviksen toiminnan menestystekijöitä on ollut luovan ja monipuolisen toiminnan mahdollistaneet toimitilat. Yhteistyösopimus Helsingin kaupungin nuorisosiisäntakeskuksen kanssa on mahdollistanut toimintakeskus Hapen ja Harjun nuorisotalon tilojen käytön. Näistä tiloista löytyy muun muassa äänitysstudio, atk-luokka sekä teatteri- ja ryhmätyötilaa. Näiden puuttuminen olisi tarkoittanut tinkimistä toiminnan monimuotoisuudesta. Elviksen piirissä olevat kuntoutujat ovat alkaneet myöhemmin omalla ajallaan käyttää näitä tiloja itsenäisesti ilman työntekijöiden läsnäoloa. Liikkumista eri toimitilojen välillä helpottaa se, että sekä Harjun nuorisotalo että toimintakeskus Happi sijaitsevat kävelytäisyydellä Sörnäisten Lautatarhankadulla olevasta Kulttuuripaja Elviksen toimipisteestä. Elviksen oman kulttuuripajan tiloissa sijaitsee lähinnä vain vertaisohjaajien kanslia, työntekijöiden työhuone ja pieni olohuone.

Vaikuttavuus

Elvis-hankkeen vaikuttavuuden arviointi toteutettiin Kuntoutussäätiön toimesta syksyllä 2011 (Koskela, Vedenkannas, Tiainen & Linnolahti 2011). Arviointiraportissa todetaan hankkeelle olleen aito tilaus, sillä vastaavia toimintoja ei ole tarjolla mielenterveyskuntoutujille. Raportin mukaan hankkeessa on kyetty luomaan uusi avopalvelumuoto täydentämään jo olemassa olevia mielenterveyspalveluita. Asetetut tavoitteet ovat toteutuneet kiitettä-

ELVIS

E= elämänhallinta

L= luovat taidot

V= vertaistuki

I= innovatiivisuus

S= nuorille selviytyjille

västi. Kuntoutujilta tullut palaute on ollut erittäin myönteistä. Tämä pätee sekä vertaisohjaajiin että ryhmiin osallistuneisiin kuntoutujiin. (Koskela, Vedenkannas, Tiainen & Linnolahti 2011.) Elviksen vaikuttavuutta arvioineen Kuntoutussäätiön arviointi- ja koulutusyksikön mukaan hankkeen arviointitulokset ovat harvoin näin yksiselitteisen myönteisiä. Vuosina 2009–2011 Elviksen toimintaan osallistuneista 73 henkilöstä 21 on päässyt tai hakenut opiskelemaan tai työelämään.

Hanketta ensimmäiset kolme vuotta rahoittaneen RAY:n kannaltakin lopputulos liepee optimaalinen. Elviksessä on luotu uusi käytännössä vaikuttavaksi osoittautunut mielenterveyskuntoutujien avopalvelua täydentävä toimintamalli, joka on nyt eri toimijoiden vapaasti hyödynnettävissä.

Elvis lähtee kiertueelle

Elvis-hankkeessa kehitettyä toimintamallia levitetään RAY:n rahoituksen turvin Sosiaalipedagogiikan säätiön toimesta seuraavien neljän vuoden aikana Kajaaniin, Iisalmeen, Lohjalle ja Joensuuhun. Kiinnostus toimintamallia kohtaan on ollut hyvin suurta. On kuitenkin sanana todettava, että vaikka Elviksessä kehitetty toimintamalli on osoittautunut toimivaksi ja vaikuttavaksi Helsingissä, niin näin ei välttämättä tapahdu muualla. Oleellista on se, miten hyvin mallin niin sanotut kriittiset menestystekijät toteutuvat muilla paikkakunnilla.

VTM **SEPPÖ ERONEN** ON NIEMIKOTISÄÄTIÖN TOIMINNANJOHTAJA JA ELVIS-HANKKEEN OHJAUSRYHMÄN JÄSEN.

Lähteet

Karjalainen, H. 2011: Ohjattu toiminnallinen vertaistuki. Toimintaterapeutti 4/2011.

Karppinen, A. & Suokas, S. 2010: Ainutlaatuinen ELVIS : Mielenterveyskuntoutujien kokemuksia vertaisohjaajana toimimisesta. Opinnäytetyö. Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Koskela, T, Vedenkannas, E, Tiainen, R, & Linnolahti, O. 2011: ELVIS-hankkeen vaikuttavuuden arviointi. Kuntoutussäätiö. Arviointi- ja koulutusyksikkö 26.9.2011.

GFP-mallista lisätietoja: www.niemikoti.fi/231.html